

A Public Enemy esztétikája

Richard Shusterman a szomatikus fáradságot is elviseli, csak hogy okos emberektől tanulhasson

KRÉMER SÁNDOR

Rappeló filozófus, performanszokban szereplő esztéta. A szómaesztétika kifejlesztője, az amerikai Richard Shusterman különös tudós, aki aktív szerepet játszik a művészet fogalma körüli vitákban. Interjúnk abból az alkalomból készült, hogy a június 2–5. között Budapesten megrendezésre kerülő Aesthetic Experience and Somaesthetics (Esztétikai élmény és szómaesztétika) elnevezésű konferenciának ő lesz a fő előadója.

Analitikus filozófusként kezdte pályafutását, majd az 1980-as évek második felétől neopragmatista lett. Aztán nekilátott saját esztétikai koncepciója megvalósításának. Ez a szómaesztétika. Ebből mit érthet meg egy nem szakmabeli?

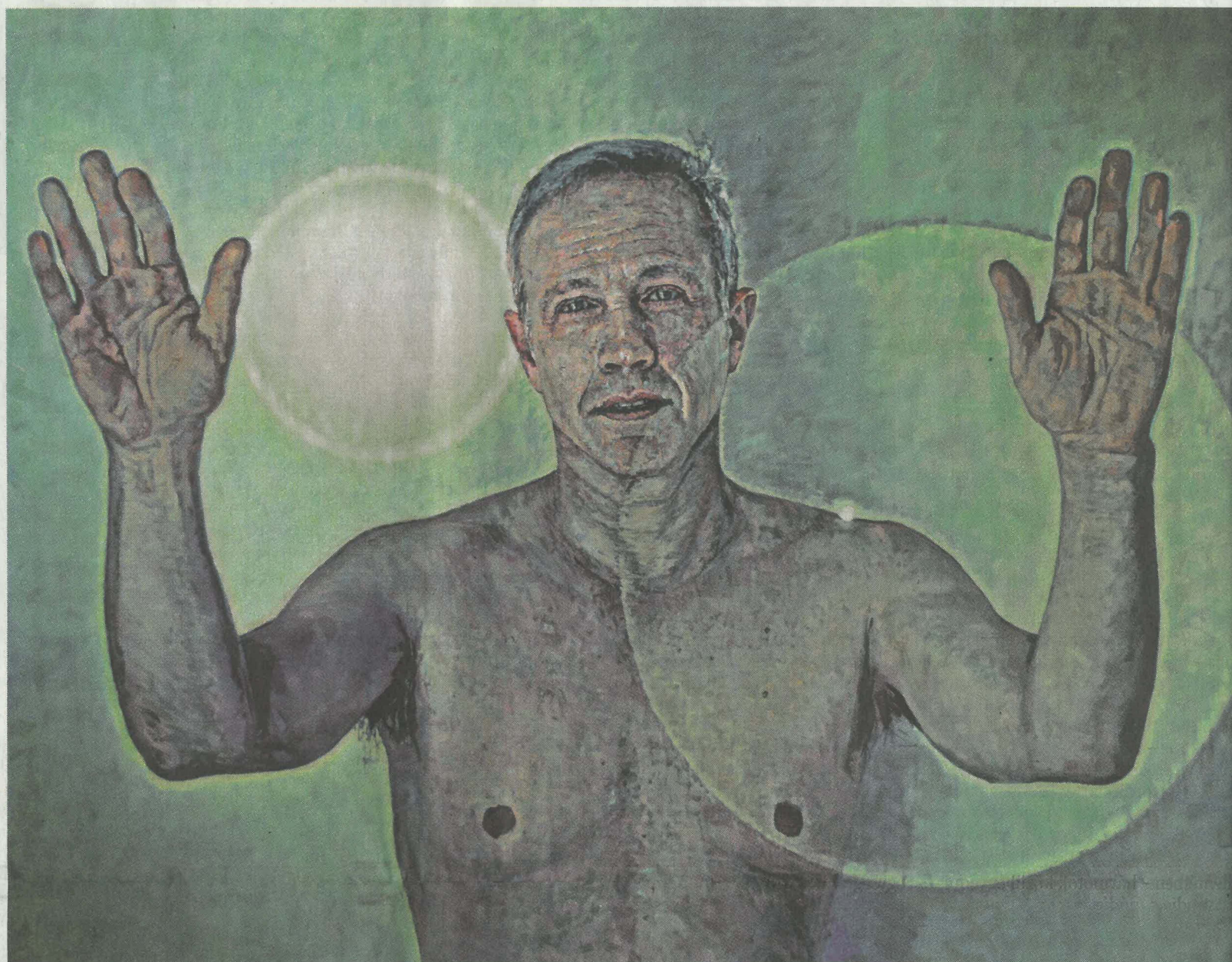
Úgy gondolom, hogy esztétikai értéke lehet a tapasztalatban a töredékességnek és a törésnek is. Ez az egyik oka, amiért a rapzenét esztétikai kutatásom kulcsfontosságú példájává tettem. A művészet nem pusztán tapasztalati, hanem társadalmi ügy. Nem tudjuk igazolni egy művészi alkotás értékét, ha csupán arra hivatkozunk, hogy kellemes tapasztalattal jár. A művészet kritikai nyelvénél társadalmilag kialakított eszközeit is használnunk kell, még akkor is, ha ezt esetleg csak informális módon, a művészi alkotásokkal kapcsolatos alkalmi beszélgetések során tesszük. Én mindig erőteljesen hangsúlyozom az öröm, az élvezet szerepét is, és az esztétikai elméleteimet különös művészi alkotások (legyen ez akár a rap, akár a countryzene vagy T. S. Eliot költészete) kiterjedt interpretációinak keretében fejtem ki. Az utóbbi években személyesen is részt veszek bizonyos művészi gyakorlatokban (alkalmi performanszművészként), ezzel megvalósítom a pragmatista esztétika azon eszméjét, hogy gyakorlatilag is legyünk jelen a művészet birodalmában. A szómaesztétika esetében ez a gyakorlati dimenzió különösen fontos. Gyakorlati, szómaesztétikai műhely-szemináriumokat vezetek, esztétikám nemcsak a szavak rendezését, hanem a testek mozgását is magában foglalja. Mostanában döntöttem úgy, hogy a Feldenkrais-módszer professzionális testterapeutája legyek, hogy ily módon a szómaesztétika megértését és tanítását még teljesebb egységben valósíthassam meg.

A pragmatista esztétikából teljesen egyértelmű, hogy elutasítja a magas művészet és a populáris művészet, illetve a tömegkultúra radikális szétválasztását. Mi a véleménye Theodore Adorno kultúrpararra vonatkozó kritikájáról?

Hétköznapi kontextusban természetesen gyakran különbséget teszünk a magas művészet nagyra becsült klasszikus művei és az olyan művek között, amelyeket a széles hallgatóság szóraztatására szántak. De nem létezik világos és végérvényesen rögzített határvonal vagy lényegi különbség. Ami korábban a populáris szóraztatáshoz tartozott (görög tragédia, Shakespeare-dráma, Charles Dickens regényei), azt később a magas művészethez sorolták. Az a tény, hogy sok populáris alkotás pusztán kommersziális és felszínes, nem jelenti azt, hogy egyetlen populáris művészi alkotásnak sincs esztétikai értéke. Az én pozícióm a meliorizmus: a populáris művészetet nem tartom se tökéletesen jónak, se tökéletesen rosszsnak. A meliorizmus álláspontja szerint a populáris művészetet fejleszteni kell, mivel rendelkezik a jobbá válás potenciáljával, és néha értékekben is igen gazdag, de gyakran szenved esztétikai hibáktól, amelyek javítást igényelnek.

Minden filozófust különböző gondolkodók munkássága befolyásol szellemi fejlődése során. Kik azok, akiknek a munkássága kitüntetett szerepet játszott az intellektuális fejlődésében?

Ha a gondolkodókra korlátozom választom, akkor is igazán szerencsésnek tarthatom magam, hogy személyesen ismerhettem három olyan kiemelkedő XX. századi gondolkodót, aki lehetővé tette karrieremet. Richard Rorty inspiráló példájával térített át az analitikus filozófiáról a pragmatizmusra, és segített, hogy meglassam

Luca Del Baldo olasz festő képe: Az árkádon át/ Richard Shusterman

Dewey műveinek speciális értékét. Arthur Danto megmutatta, hogy az esztétikának nem kell feltétlenül a művészet régi alkotásainak hagyományos elméleti megragadására korlátozódnia, hanem aktívan bekapcsolódhat a legidősebb és leginkább progresszív művészeti tevékenységek gyakorlatába, miközben a kortárs műalkotások gyakorlati kritikájában is részt vesz. Ha saját generációjából és annak szellemi szintjéről valaki foglalkozhatott Andy Warhol és Jean-Michel Basquiat műveivel, akkor miért ne vizsgálhatná valaki az én generációmól Grandmaster Flash és a Public Enemy művészi tevékenységét? Pierre Bourdieu pedig azért vált döntő jelentőségűvé filozófiai munkásságomban, mert megmutatta nekem, hogy a művészi alkotást és tapasztalatot, valamint a művészetvilág mechanizmusait milyen mélyen alakítják és strukturálják azok a társadalmi intézmények és politikai ideológiák, amelyek a művészetvilágon túl találhatók.

Mit gondol arról, hogy saját filozófiai projektje, a szómaesztétika időközben nemzetközi filozófiai mozgalommá vált, pontosabban átkerült a filozófia és az esztétika területéről az interdiszciplináris mezőre?

Amikor először felmerült bennem a szómaesztétika eszméje, úgy véltem, hogy a filozófiai esztétika egyik része lesz, de ezt rosszul gondoltam. A szómaesztétika interdiszciplináris területté vált, mivel a test – mint eszközeink eszköze és tapasztalásunk központi helyszíne – döntő kapcsolatban áll mindazokkal a diszciplínákkal, amelyek az emberi gyarapodással foglalkoznak: nemcsak a művészettel, hanem a politikával, a neveléssel, valamint a történelem- és társadalomtudományokkal éppúgy, ahogy az egészségügyi tudományokkal és még a technológiával is. Valójában a közelmúltban folytatott munkám a gyakorlati szómaesztétika terén jórészt az ember és a számítógép interakcióját tervező szakértőkkel történő együttműködésből állt. Ezek a szakértők olyan technológiai eszközök tervezésének stratégiáit kutatják, amelyek szómaesztétikailag jobban használhatók, mint a jelenlegi technológiánk, azaz olyan eszközöket terveznek, amelyek segíthetnek testünk individuális monitorozásában vagy szomatikai-

lag előnyösebb teljesítmény elérésében. Természetesen nem a tervezésben segítetek nekik, hiszen ehhez nem értek. Ehelyett inkább olyan két-három napos műhelyszemináriumokat tartok a tervezőknek a testi tudatosságról, amelyek javíthatják szomatikus tudatosságukat, és ennek révén szomatikailag jobb terveket készíthetnek. E tevékenység interdiszciplináris jellege és az elért eredmények iránti fokozódó nemzetközi érdeklődés következtében a szómaesztétikának e téren is saját folyóirata jelenik majd meg a dániai Aalborgban az év második felétől. Másrészt már létezik egy aktív szómaesztétikai Google-csoport, amelyhez elvileg mindenki csatlakozhat. Ha olyan tárgat fogjuk fel a filozófiát, mint az élet erkölcsi művészetét, amelyet az a kritikai vizsgálódás irányít, amely mind az egyén, mind a társadalom tekintetében az esztétikailag kielégítőbb életforma elősegítését célozza, akkor mindazok a különböző diszciplínák és tudásformák, amelyek hozzájárulnak az élet e művészetéhez – akkor is, ha kitüntetetten vagy hivatásszerűen nem filozófiai jellegűek –, összefoglalhatók a bölcsesség keresésének ama átfogó filozófiai projektjében, amely azt kutatja, hogyan élhetünk jobb életet.

Jóval több előadást tartott Közép-Európában, mint más nyugati filozófusok. Miért részesíti előnyben régiókat, különösen Lengyelországot?

Érdekes megfigyelés. Nem szoktam összehasonlítani előadói útjaimat más nyugati filozófusokéval. Ráadásul ez lesz az első egyetemi előadói látogatásom Magyarországon. Igaza van abban, hogy különösen aktív voltam Lengyelországban, ahol erőteljesen érdeklődnek a pragmatizmus és a neopragmatizmus iránt. Richard Rorty alapozta meg ezt az érdeklődést, amikor interdiszciplináris kapcsolatba került néhány lengyel filozófussal, és ma már egy Dewey Központ is működik Krakkóban. Négy könyvet publikáltam lengyel fordításban, kulturális magazinok is lehozták néhány írásomat. Könyveimet a kommunikáció eszközeinek tekintem, és ezért érdekelnek olvasóim reakciói. Az egyik ok, amiért júniusban Budapestre látogatok, az új könyvem magyar kiadása. Visszatérve a lengyelekre, nemzetközi szinten elismert zsidó értelmiségi va-

gyok. Ennélfogva könnyen tekinthetünk rá a szekuláris, gyökértelen, kozmopolit zsidó tipikus sablonján keresztül, amely huszadik századi antiszemitizmus egyik állandó céltáblája lett. Azt hiszem, hogy bizonyos lengyel értelmiségiek, akik talán büntudatot éreznek a lengyel antiszemitizmus hosszú története miatt, egyfajta kompenzációként is pozitívan viszonyulnak munkásságomhoz.

Az elsősorban a Magyar Filozófiai Társaság által szervezett budapesti konferencián, amelyen tizennégy ország gondolkodó vesznek részt, ön lesz az első számú előadó. Emellett megjelenik magyarul a Szómaesztétika és az élet művészete című válogatás jobbra a közelmúltban írt szövegeiből. Mire számíthat az első magyarországi látogatásától?

Elsődleges reményem, hogy a néha igazán távoli helyekről Budapestre érkező tudósok biztonságban ideérnek és hazatérnek. A nemzetközi utazás nem könnyű a szónak számára, de a teljes testi valóságot igénylő, valós idejű kommunikáció, amelyet konferencia és a közvetlen személyes találkozások képesek nyújtani, igazán értékes, ezért magam is rengeteg szomatikus fáradságot elviselek a szómaesztétikai és filozófiai kutatáshoz kapcsolódó utazásaim során. Ezeket az utazásokat az a remény motiválja, hogy igazán okos emberektől tanulhatok új dolgokat. Saját tanulmányaimat részt külföldi országokban és sokféle emberrel való párbeszédes találkozások során folytattam, akik nagylelkűen megosztott velem nézeteiket. A magyar kultúra bám-latra méltó tradícióval rendelkezik a szómaesztétikai gyakorlatok terén. Fiatalkori izraeli időszakom alatt megismertem Magyarországon nagyszerű hagyományait a sport és a fürdőkultúra területén, és személyesen élvezhettem a magyar konyha különlegeségeit Tel-Aviv és Jeruzsálem néhány, magyarok által létrehozott kitűnő éttermében. Biztos vagyok benne, hogy a konyha mellett Budapest, és remélem, némi sporttal együtt, ezt is lesz időm élvezni.

Krémer Sándor az SZTE BTK filozófia tanszékének tanára, az Aesthetic Experience and Somaesthetics (Esztétikai élmény és szómaesztétika) konferencia szervezője.